

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Фінансово-економічний факультет
Кафедра Фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д.е.н., проф. Волохова І.С.
“ ____ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»
за темою:
«Формування доходів місцевих бюджетів та резерви їх збільшення»

Виконавець

студент фінансово-економічного факультету
Тітомир Анна Андріївна _____

/підпис/

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор

Баранова Вікторія Глібівна _____

/підпис/

Одеса 2017

ЗМІСТ

стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Економічна сутність місцевих бюджетів.....	6
1.2. Принципи побудови місцевих бюджетів.....	18
1.3. Специфіка формування дохідної частини місцевих бюджетів України.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	25
2.1. Моніторинг виконання місцевих бюджетів України по доходам за період з 2012 по 2016 рр.....	25
2.2. Аналіз виконання дохідної частини місцевих бюджетів Одеської області за період з 2012 по 2016 рр.....	37
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	49
3.1. Імплементация зарубіжного досвіду щодо збільшення дохідної бази місцевих бюджетів.....	49
3.2. Підвищення ефективності формування дохідної бази місцевих бюджетів..	57
ВИСНОВКИ	65
Список використаних джерел	70
Додатки	

ВСТУП

У сучасних умовах неабиякого значення набуває питання використання місцевих бюджетів як найдійовішого інструменту управління економікою й важливою основою фінансового забезпечення повноважень державних та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних зобов'язань. Побудова ефективної моделі розвитку економіки ринкового типу потребує теоретичного переосмислення і практичного дослідження фінансових ресурсів місцевих органів влади, напрямку реструктуризації доходів бюджету й визначення їхньої ролі у збалансованому розвитку зобов'язань та фінансових можливостей держави [2, с. 130].

Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів зростає у зв'язку зі змінами, які стосуються місцевого самоврядування та в найближчому майбутньому мають бути внесені до Конституції України. Треба наголосити, що в сучасній Україні назріла необхідність справжньої, а не фінансової децентралізації для повнішого та ефективнішого задоволення потреб населення в кожному регіоні. Без бюджетної самостійності місцевих бюджетів з її численними складовими і врахування податкового потенціалу кожного регіону побудова й розвиток ефективної та дійової бюджетної системи України може зволікатися на невизначений час.

Реформування місцевих бюджетів зміцнить фінансову основу місцевого самоврядування, посилить вплив системи формування місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток та поліпшення добробуту громадян України.

Місцеві податки складають основну частину коштів місцевого самоврядування в розвинутих країнах. Згідно статистичних даних, найбільшу питому вагу в доходах місцевих бюджетів України сьогодні мають надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які практично не пов'язані з власною діяльністю органів місцевого самоврядування і становили в залежності від року 50-70% доходів загального фонду. Частка надходжень до місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів не перевищує 10-

12%. Біля 1/3 доходної частини місцевих бюджетів України формується за рахунок трансфертів з державного бюджету, що ставить соціально-економічний розвиток територій в жорстку залежність від центрального бюджету.

Мета дослідження. На основі узагальнення теоретичних положень стосовно формування доходів місцевих бюджетів України розробка конкретних шляхів щодо визначення резервів їх збільшення. Мета роботи обумовила необхідність виконання наступних завдань:

- визначити економічну сутність місцевих бюджетів;
- сформулювати основні принципи побудови місцевих бюджетів;
- з'ясувати специфіку формування доходної частини місцевих бюджетів

України;

- провести моніторинг виконання місцевих бюджетів України по доходам за період з 2012 по 2016 рр.;

- проаналізувати виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за період з 2012 по 2016 рр.;

- сформулювати заходи щодо імплементації зарубіжного досвіду щодо збільшення доходної бази місцевих бюджетів;

- запропонувати напрями підвищення ефективності формування доходної бази місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є процес формування доходної частини місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження виступає теоретико-методичні положення щодо процесу формування місцевих бюджетів України.

Методи дослідження. Метологічною основою дослідження є сукупність способів організації та побудови сучасної системи місцевих бюджетів, дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених з питань формування доходної частини місцевих бюджетів України. Для проведення дослідження та досягнення поставленої мети були використані методи аналізу різних показників, за рахунок яких відбуваються надходження до місцевих бюджетів, визначення факторів впливу та можливих

наслідків, статистичних порівнянь за останні 5 років, графічних зображень планових та фактичних показників, порівняння даних 2012 по 2016 роки, а також аналіз рядів динаміки.

Інформаційна база дослідження: теоретичні дослідження та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р., Закон України «Про місцеві державні адміністрації» 1999 р., щорічні Закони про державний бюджет України, Бюджетний Кодекс України 2010 р., Податковий Кодекс України 2010 р., Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань» 2004 р., Закон України «Про співробітництво територіальних громад» 2014 р., звітні дані Департаменту фінансів ОДА, Державної казначейської служби в Одеській області за 2012-2016 роки, а також власні розробки автора, щодо проблеми, котра досліджується.

бюджетів і фондів, однак згодом, коли суб'єкти господарювання пройдуть етап становлення і почнуть ефективно працювати на нових умовах суми отриманих від таких фізичних осіб податків і зборів значно зростуть.

ВИСНОВКИ

У фінансовій системі України місцеві бюджети займають чільне місце. Слід зазначити, що у місцевих бюджетах протягом останніх років зосереджується майже третина бюджетних ресурсів країни. За їх рахунок проводиться задоволення потреб населення відповідних адміністративно-територіальних формувань.

Місцеві бюджети – найчисельніша ланка бюджетної системи не тільки в Україні, а й в багатьох зарубіжних країнах також. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів власних місцевих бюджетів.

Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та економічного стану відповідних територій, виходячи з

рівня мінімальних соціальних потреб, котрі встановлені та закріплені законодавством. У них зосереджено понад 80% від усіх фінансових ресурсів, що перебувають в розпорядженні місцевого самоврядування.

Для розподілу доходної частини місцевих бюджетів наводиться бюджетна класифікація, яка дозволяє проводити аналіз надходження доходів за кожним видом та має велике організаційне значення, а саме: створює умови, щоб можна було порівняти показники державного бюджету та місцевих бюджетів; приводить кожен бюджет до оглядового; полегшує розгляд бюджетів та їх економічний і фінансовий аналіз; облегшує контроль за виконанням бюджету, своєчасністю і повнотою акумуляції коштів, використанням фінансових ресурсів за цільовим призначенням; забезпечує можливість синтетичного та аналітичного обліку доходів та видатків у бюджетних установах та організаціях.

Бюджетна класифікація використовується на всіх стадіях бюджетного процесу. Вона дозволяє враховувати надходження доходів і фінансування витрат згідно з затвердженим бюджетним розписом.

З усього вище зазначеного можна зробити висновок, що сутність місцевих бюджетів проявляється в їх призначенні, а саме:

- 1) формування грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади;
- 2) розподіл і використання цих фондів між галузями народного господарства;
- 3) контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств та організацій, підвідомчих цим органам влади.

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті.

Доходи місцевих бюджетів класифікують за двома основними ознаками. За джерелами надходження доходи місцевих бюджетів поділяють на податкові, неподаткові та трансферти від центральної влади. Таким чином держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. За економічною сутністю доходи місцевих бюджетів поділяють на власні, закріплені. Власні доходи – це доходи, мобілізовані місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади. Закріплені доходи — одна з форм переданих доходів місцевим органам влади на стабільній, довготерміновій основі.

Склад доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування, визначено Бюджетним Кодексом. Вони згруповані як і видатки у двох частинах: доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, і доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

У дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, спрямовані на виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади. Для забезпечення реалізації спільних соціальних і культурних програм територіальних громад доходи місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, формуються за рахунок загальнодержавних податків і зборів.

Щомісячні надходження доходів місцевих бюджетів у 2016 році продемонстрували доволі стрімке зростання – середньомісячні обсяги надходжень перевищували минулорічні майже на третину. Це пояснюється збільшенням, у

першу чергу, надходжень податку на доходи фізичних осіб. Певних змін зазнала структура доходів місцевих бюджетів, насамперед через збільшення частки податкових надходжень, зумовлене зростанням таких видів доходів, як податок на доходи фізичних осіб, місцеві податки і збори, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів та інші податкові надходження, відповідно скоротилася частка неподаткових надходжень.

Податок на доходи фізичних осіб, попри переспрямування його значної частки до державного бюджету, продовжує зберігати позицію найвагомшого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів – 46,3 %.

У 2015 році було запроваджено таке джерело надходжень місцевих бюджетів, як акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів. Частка цього податку у загальних надходженнях місцевих бюджетів становить 6,7 %, що робить його четвертим за обсягом податковим джерелом. До місцевих податків і зборів віднесено також податки на майно, зокрема плату за землю. Завдяки цьому місцеві податки і збори стали другим за обсягом джерелом наповнення місцевих бюджетів. Їхня частка у загальній структурі доходів місцевих бюджетів з урахуванням податків на майно та єдиного податку сягнула 24,8 % в 2016 році.

Через збільшення кількості платників податку – фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва, а також віднесення до платників єдиного податку сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий рік більше або дорівнює 75%, відбулося збільшення надходжень єдиного податку.

Щодо аналізу дохідної частини місцевих бюджетів Одеської області можна сказати, що майже по всім показникам спостерігається деякий спад в 2013-2014 роках, через не стабільну ситуацію на сході України, а також анексію АР Крим. Що стосується 2015-2016 років, то можна помітити значні збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб та плати за землю. Основними факторами, збільшення дохідної частини місцевих бюджетів Одеської області в 2015-2016 роках стали:

а) поступовий ріст середньомісячної заробітної плати в Одеській області протягом даного періоду часу (01.01.2015 г. – 3 129,0 грн., на 01.11.2016 г. – 4809,0 грн.);

б) зміна законодавства, яка вплинула на збільшення обсягу платежів:

- збільшення нормативно-грошової оцінки землі на коефіцієнт 1,126 (ріст плати за землю);
- перехід на єдиний податок сільгоспвиробників (ріст єдиного податку);
- розширення бази оподаткування по податкам на нерухомість і податку на доходи фізичних осіб;
- введення акцизного податку з роздрібною торгівлі й транспортного податку.

Отже, розглядаючи проблеми формування дохідної частини місцевих фінансів, ми повинні докорінно змінити пріоритети їх побудови, а саме: поставити інтереси місцевих бюджетів на перше місце. Це повинно здійснюватися шляхом зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, які є фінансовою основою місцевого самоврядування і всієї бюджетної системи України. Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити ряд заходів. У першу чергу необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів. На державному рівні повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані із забезпеченням загальнодержавних потреб. Фінансові проблеми місцевого рівня ефективніше вирішують місцеві органи влади за рахунок коштів власних бюджетів.

Враховуючи зарубіжний досвід для наповнення дохідної частини місцевих бюджетів потрібно: змінити базу оподаткування податку на нерухоме майно, дозволити місцевим органам встановлювати нові економічно обґрунтовані неподаткові платежі, проводити переоблік та індексацію земельних ділянок, ліквідувати заборгованість із заробітної плати та збільшити розмір заробітної плати, здійснювати обов'язкове середньострокове планування доходів місцевих бюджетів.

В кожній країні є свої особливості щодо стягнення податку на доходи фізичних осіб. Проте загальною характеристикою всіх податкових систем розвинених країн можна назвати діючий механізм, який дозволяє виконувати основні функції держави та забезпечує стаке наповнення бюджету. Якщо ж брати до уваги Україну, то потрібно вдосконалювати діючу систему оподаткування, в тому числі механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб.

Враховуючи досвід зарубіжних країн доцільно здійснити певні реформи в системі оподаткування.

По-перше, можна запропонувати враховувати при стягненні податку фінансовий стан сім'ї та ввести прогресивну шкалу оподаткування залежно від сумарного доходу сім'ї. Ці зміни повинні впроваджуватись зважаючи на економічні, соціальні та культурні чинники, які існують в нашій державі.

По-друге, доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою, що надасть змогу налагодити зв'язок між податковими органами та населенням.

По-третє, потрібно ввести податкові пільги на доходи громадян потрібно доповнити системою знижок для сімей, які мають утриманців — дітей, інвалідів. Впроваджуючи пільги держава в першу чергу підтримує діючих фізичних осіб у складний для них момент і водночас стимулює до подальшого розвитку своєї господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрейченко О. Нові підходи до формування дохідної бази місцевих бюджетів // Економіст. – 2012.- № 11. – С. 38 – 40
2. Бечко П.К. Місцеві фінанси. Навч. пос. / П.К. Бечко, О.В. Ролінський. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 192 с.
3. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси : навч. посібник / Т. Г. Бондарук. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2013. – 529 с.
4. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.rada.gov.ua
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. — К.: 2013. — 106 с.
6. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. — К.: 2014. — 96 с.
7. Бюджетний моніторинг : Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект “Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження”, USAID. – К., 2015. – 77 с.
8. Бюджетний моніторинг : Аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.]; ІБСЕД, Проект “Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження”, USAID. – К., 2016. – 80 с.
9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. — К.: 2017. — 136 с.
10. Місцеві фінанси: навч. посібник / [О. Й. Вівчар, О. Б. Курило, В. М. Кащишин.] – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 260 с.

11. Гутаріна С. О. Еволюція поглядів на трактування поняття “місцеві фінанси” / С. О. Гутаріна // *Економика и управление [Текст]*. — 2008. — № 4. — С. 60.
12. Дем’янчук О. І. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. І. Дем’янчук. — Острог : Видавництво НУ “Острозька академія”, 2013. — 340 с.
13. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: Монографія. / [Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2010. — 320 с.
14. Закон України «Про Державний бюджет України», щорічно [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
15. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 № 280/97-ВР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.
16. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 09.04.1999 № 586–XIV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=586-14>.
17. Іваненко В. Місце та роль місцевих податків і зборів у забезпеченні місцевого самоврядування // *Фінанси України*. — 2005. — №4. — С. 32-34 ім. В.В. Докучаєва. — Х., 2014. — 343 с.
18. Кириленко, О. П. Дохідна база місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної та податкової системи / О.П. Кириленко // *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: матеріали наук. конф. проф.-викл. складу*. — Тернопіль: Вектор, 2015. — С. 6-10.
19. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96– ВР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
20. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: навчальний посібник: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2013. — С. 552.
21. Лекарь С. Світовий досвід у справлянні податку на нерухоме майно / С. Лекарь // *Економіст*. — 2008. — № 6. — С. 23 – 27.

22. Лисяк Л.В. Напрями підвищення ефективного використання коштів місцевих бюджетів України / Л. В. Лисяк, К. М. Роменська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2014. – № 156. – С. 100 –104.
23. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. І. Дем'янчук. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2013. – 340 с.
24. Місцеві фінанси : навч. посібник / Т. Г. Бондарук. – К. : ДП “Інформ.– аналіт. Агентство”, 2013. – 529 с.
25. Місцеві фінанси [текст]: навч. посібник / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 354 с.
26. Місцеві фінанси: Навч.-метод. Посібник для самоствивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.
27. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/2011_34/statti/4_2.htm
28. Музика-Стефанчук О.А. Фінансово-правова основа місцевого самоврядування в зарубіжних країнах: навчальний посібник / О.А. Музика-Стефанчук. — К.: Правова єдність, 2009. — 224 с.
29. Назаренко Я.Я., Сутність та значення місцевих бюджетів в бюджетній системі України // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 26. – С. 239
30. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
31. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
32. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2016. – № 4. – С. 24 – 37.

33. Паутова Т. О. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення / Т. О. Паутова // Публічне управління: теорія та практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 132 – 138.
34. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.rada.gov.ua
35. Попова С.П. Удосконалення наповнення місцевих бюджетів/ С.П. Попова// Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2015. – №17 . – С.112-115
36. Пояснювальна записка про виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за 2012 рік
37. Пояснювальна записка про виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за 2013 рік
38. Пояснювальна записка про виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за 2014 рік
39. Пояснювальна записка про виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за 2015 рік
40. Пояснювальна записка про виконання доходної частини місцевих бюджетів Одеської області за 2016 рік
41. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід. Монографія / За заг. ред. В.Г. Бодрова. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 296 с.
42. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. О. Сунцова. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 488 с.
43. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та можливість його імплементації у вітчизняну практику [Електронний ресурс] / О. І. Тулай. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/121/knp121_93-97.pdf
44. Тулай О. І. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів та управління місцевими фінансами [Текст] / І. Л. Сазонець, Т. В. Гринько, Г. Ю. Придатко. — К. : ЦНЛ, 2016. — С. 116.

45. Хлівний В.К. Оптимізація структури доходів місцевих бюджетів (на прикладі Одеської області) / К. Хлівний, З. А. Мацук // Фінанси України. – 2017. – №8. – С. 53 – 62.
46. Чугунов І. Я. Формування доходів місцевих бюджетів Української РСР у механізмі бюджетного регулювання СРСР / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2013. – № 2. – С. 3 – 11.
47. Яфінович О. Б. Місцеві бюджети та міжбюджетні відносини: досвід європейських країн та проблеми України / О. Б. Яфінович. // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 2 (167). – С. 92-101